

ГАЛАЙ А. Ю.,

аспірант

(Одеський державний університет

внутрішніх справ)

ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП РОЗСЛІДУВАННЯ ОРГАНІЗОВАНОЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ

У статті визначено особливості початкового етапу розслідування та надано характеристику таким його складовим як відкриття кримінального провадження, планування розслідування, визначення обставин, що підлягають доказуванню та формування типових слідчих ситуацій і версій.

Під час розслідування організованої наркозлочинності, на початковому етапі розслідування важливим є зібрати і зафіксувати дані, що вказують на організований характер вчинення злочинів та обрати правильний напрямок розслідування відповідно до слідчої ситуації, яка сформувалась.

Встановлено, що планування розслідування здійснюється в декількох варіантах, а саме: початкового етапу, наступного етапу, окремих слідчих (розшукових) дій або розслідування в цілому. Здебільшого під час планування розслідування визначається перелік, послідовність, мета і строки проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів. В свою чергу, організаційні заходи на початковому етапі забезпечують оптимальні умови для проведення розслідування, створення слідчо-оперативної групи, а також залучення фахівців (спеціалістів) з різних галузей або використання технічних засобів.

Зазначено, що типові слідчі ситуації надають інформацію про стан розслідування, фактичні дані про особу злочинця, а також необхідність встановлення окремих обставин вчинення злочину і вирішення завдань розслідування шляхом проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій.

За результатами дослідження визначено, що на початковому етапі розслідування організованої наркозлочинності можуть виникати такі типові слідчі ситуації: 1) перша слідча ситуація – виявлення факту збуту наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; 2) друга слідча ситуація – виявлення факту виготовлення або виробництва наркотичних засобів або психотропних речовин за результатами проведення оперативно-розшукових заходів; 3) третя слідча ситуація – виявлено місце культивування нарковмісних рослин; 4) четверта слідча ситуація – виявлено канал постачання наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів.

Ключові слова: початок досудового розслідування, організована наркозлочинність, організована група, злочинна організація, типові слідчі ситуації, слідчі версії

Halai A. Yu. Initial stage of the investigation of organized drug crime

The article identifies the features of the initial stage of the investigation and provides a description of such components as the opening of criminal proceedings, planning the investigation, determining the circumstances subject to proof, and forming typical investigative situations and versions.

During the investigation of organized drug crime, at the initial stage of the investigation it is important to collect and record data indicating the organized nature of the crimes and to choose the correct direction of the investigation in accordance with the investigative situation that has formed.

It has been established that the planning of the investigation is carried out in several variants, namely: the initial stage, the next stage, individual investigative (search) actions or the investigation as a whole. Most often, during the planning of the investigation, the list, sequence, purpose and terms of conducting investigative (search) actions, covert investigative (search) actions and operational-search measures are determined. In turn, organizational measures at the initial stage provide optimal conditions for conducting an investigation, creating an investigative and operational group, as well as involving specialists (specialists) from various fields or using technical means.

It is noted that typical investigative situations provide information about the status of the investigation, factual data about the identity of the criminal, as well as the need to establish individual circumstances of the commission of a crime and solve investigation tasks by conducting operational and investigative measures and investigative (search) actions.

According to the results of the study, the following typical investigative situations may arise at the initial stage of an investigation into organized drug crime: 1) the first investigative situation – detection of the fact of sale of narcotic drugs, psychotropic substances and their analogues; 2) the second investigative situation – detection of the fact of manufacture or production of narcotic drugs or psychotropic substances based on the results of operational and investigative measures; 3) the third investigative situation – the place of cultivation of drug-containing plants is detected; 4) the fourth investigative situation – the supply channel of narcotic drugs, psychotropic substances and their analogues is detected.

Key words: *beginning of pre-trial investigation, organized drug crime, organized group, criminal organization, typical investigative situations, investigative versions*

Постановка проблеми. Розслідування кримінальних правопорушень є складним пізнавальним процесом, що передбачає використання науково-технічних можливостей та практичного досвіду з метою проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій для отримання об'єктивних і достовірних доказів, з'ясування обставин вчинення кримінальних правопорушень і прийняття процесуальних рішень. В криміналістичній методикі особливу увагу викликає початковий етап розслідування, який полягає у отриманні інформації про вчинене кримінальне правопорушення, проведення невідкладних (першочергових) слідчих (розшукових) дій з метою підтвердження факту вчинення протиправних дій та відкриття кримінального провадження, організації та планування досудового розслідування, а також формування слідчих ситуацій і версій. Під час розслідування організованої наркозлочинності, на початковому етапі розслідування важливим є зібрати і зафіксувати дані, що вказують на організований характер вчинення злочинів та обрати правильний напрямок розслідування відповідно до слідчої ситуації, яка сформувалась.

Метою статті є визначити особливості початкового етапу розслідування та надати характеристику його складовим; розглянути типові слідчі ситуації і версії початкового етапу розслідування організованої наркозлочинності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості початкового етапу розслідування, зокрема відкриття кримінального провадження, планування розслідування, визначення обставин, що підлягають доказуванню та формування типових слідчих ситуацій і версій висвітлені у наукових працях Волобуєва А. Ф., Журавля В. А., Коновалової В. О., Мітякіна В. А., Подобного О. О., Прокопова С. О., Пчеліної О. В., Салтевського М. В., Тіщенко В. В., Шевчука В. М., Шепітька В. Ю., Юхна О. О. та ін.

Під час написання статті використовувались загальні та спеціальні методи наукового пізнання, зокрема емпіричні методи (опис), теоретичні методи (аналіз і синтез, індукція і дедукція).

Виклад основного матеріалу. Початком досудового розслідування прийнято вважати внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань за результатами вивчення матеріалів та кваліфікації кримінального правопорушення. Приводом для початку розслідування є отримання повідомлення або заяви про вчинення кримінального правопорушення.

Джерелом інформації про кримінальні правопорушення та інші події є: 1) заяви (повідомлення) осіб, які надходять до органу (підрозділу) поліції, особи, уповноваженої на здійснення досудового розслідування, або службової особи, уповноваженої на прийняття та реєстрацію заяв (повідомлень); 2) самостійно виявлені слідчим (дізнавачем) або іншою посадовою особою органу (підрозділу) поліції з будь-якого джерела обставини кримінального правопорушення; 3) повідомлення осіб, які затримали підозрювану особу під час учинення або замаху на вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення, чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється в його вчиненні; 4) інше [11].

Слід зазначити, що організована злочинна діяльність у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів ретельно приховується, а тому виявлення і фіксація даних про незаконний обіг наркотичних засобів є можливим під час проведення оперативно-розшукових заходів та у разі отримання фактичних даних про здійснення організованої наркозлочинності під час розслідування іншого кримінального правопорушення.

Кримінальне провадження за фактом незаконного обігу наркотичних засобів або психотропних речовин може бути розпочате у випадку виявлення і вилучення в конкретної особи речовини, що після проведення кількісного і якісного дослідження буде в попередньому порядку визнана наркотиком. Кримінальні провадження про злочини у сфері незаконного обігу наркотичних засобів розпочинаються в основному за результатами оперативно-розшукової діяльності (понад 90%). Найчастіше вихідна інформація про злочини, пов'язані із незаконним обігом наркотиків, міститься в повідомленнях або заявах громадян щодо відомих їм випадків вживання наркотиків, в оперативних даних про факти незаконного обігу наркотичних засобів або психотропних речовин, у повідомленнях службових осіб про їх розкрадання або вимагання, повідомленнях співробітників аптек про спроби одержати названі об'єкти за підробленими рецептами та ін. [14, с. 494].

Таким чином, інформація про злочини у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, вчинені організованою групою або злочинною організацією може бути отримана:

1) під час здійснення оперативно-розшукових заходів (згідно з ч. 2, 3 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» у разі виявлення ознак кримінального правопорушення оперативний підрозділ, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, зобов'язаний невідкладно направити зібрані матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, до відповідного органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України [12];

2) за результатами розслідування або проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні щодо іншого кримінального правопорушення;

3) від громадян (свідки, потерпілі), засобів масової інформації тощо.

Початковий етап розслідування включає вивчення і перевірку інформації про вчинення злочину шляхом збирання доказів під час проведення першочергових слідчих (розшукових) дій, внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, формування слідчих ситуацій і версій, обрання напрямку розслідування і його планування.

Важливе місце на цьому етапі займають організаційні заходи та планування розслідування. Розслідування злочинів вимагає високої організації слідчої роботи, у здійсненні якої

значення набуває планування досудового розслідування. Необхідність планування впливає з усієї суті діяльності слідчого в розслідуванні злочинів, яка потребує організованості, швидкості. Завданням кожного слідчого є вивчення наукових основ планування та впровадження їх у слідчу практику. Під плануванням досудового розслідування розуміють визначення шляхів розкриття злочинів, окреслення обставин, які підлягають з'ясуванню, а також встановлення найдоцільніших строків проведення необхідних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій та організаційно-технічних заходів. Значення планування розслідування визначається важливістю завдань, які можуть бути вирішені з його допомогою. До завдань планування досудового розслідування належать: 1) визначення правильних шляхів розкриття злочину; 2) забезпечення об'єктивності, повноти та всебічності розслідування; 3) своєчасне застосування науково-технічних і тактичних прийомів криміналістики з урахуванням особливостей кожного провадження; 4) забезпечення найбільш ефективного поєднання слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій та організаційно-технічних заходів при розслідуванні; 5) сприяння економії сил і засобів слідчого апарату, швидкість розслідування [5, с. 261–262].

Планування розслідування здійснюється в декількох варіантах, а саме: початкового етапу, наступного етапу, окремих слідчих (розшукових) дій або розслідування в цілому. Здебільшого під час планування розслідування визначається перелік, послідовність, мета і строки проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів. В свою чергу, організаційні заходи на початковому етапі забезпечують оптимальні умови для проведення розслідування, створення слідчо-оперативної групи, а також залучення фахівців (спеціалістів) з різних галузей або використання технічних засобів.

Завданням початкового етапу розслідування є фіксація фактичних даних про вчинене кримінальне правопорушення та встановлення обставин, що підлягають доказуванню, в чому відіграє роль знання предмету доказування. Як зауважує Шепітько В. Ю., правильне визначення предмета доказування під час розслідування злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами, має важливе значення. Існує дві групи обставин, що підлягають встановленню: 1) обставини, які свідчать про організований характер злочину; 2) обставини, які сприяють доказуванню кожного окремого злочину, вчиненого організованою групою (місце і час учинення злочину, спосіб злочину, обставини, які пом'якшують чи обтяжують відповідальність, обставини, які сприяли вчиненню даного злочину, тощо) [7, с. 290].

Загалом у справах щодо незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів потрібно встановити такі обставини: 1) чи віднесено вид вилученої речовини до Переліку відповідних таблиць наркотичних засобів, психотропних речовин або їх прекурсорів; 2) розмір наркотичного засобу (визначається в Україні відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження таблиць невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться у незаконному обігу», зареєстрованого Міністерством юстиції України від 16.08.2000 № 512/4733); 3) що саме мало місце (незаконне виготовлення, зберігання, збут, перевезення тощо) та яким способом це було виявлено (наприклад, рецепт, за яким наркотичний засіб було виготовлено; збут шляхом продажу або дарування; зберігалося у кармані верхнього одягу тощо); 4) яке джерело придбання наркотичного засобу (наприклад, хто саме продав наркотик, де саме було зібрано наркотик тощо); 5) час, місце та інші обставини вчинення злочину (наприклад, адреса квартири, де відповідно до рецептури здійснювалося виготовлення наркотику; маршрут транспортного засобу, в якому здійснювалася перевозка наркотику тощо); 6) вік осіб, яким збували наркотичні засоби (цікавить із точки зору збуту наркотиків неповнолітнім особам); 7) чи не вчинено цей злочин групою осіб (організованою злочинною групою); 8) роль кожного учасника злочинної групи; 9) винність кожного злочинця; 10) наявність прямого умислу, ціль та мотиви (особливо для збуту); 11) вартість наркотичного засобу у разі продажу або покупки наркотичного засобу; 12) чи притягувався злочинець раніше до адміністративної чи кримінальної відповідальності за

вчинення аналогічних злочинів; чи страждає злочинець на наркоманію; 13) причини та умови, що сприяли вчиненню злочину [4, с. 503–504].

Мітякін В.А. визначає, що у провадженнях даної категорії підлягають з'ясуванню такі обставини: 1) ким вчинено злочин, чи притягалась раніше ця особа до кримінальної (адміністративної) відповідальності за аналогічні діяння; 2) чи був факт незаконних дій з наркотичними засобами, психотропними речовинами, їх аналогами або прекурсорами за допомогою мережі Інтернет; 3) де, коли і за яких обставин вчинено злочин, пов'язаний з психотропними речовинами, їх аналогами або прекурсорами; 4) злочин вчинено однією особою чи групою осіб, функції кожного (хто займався вирощуванням, збутом, заготівлею і т.п.); 5) яка кількість наркотичних засобів вилучена і до якого виду наркотиків вони належать; 6) хто організатор злочину; 7) яким способом виготовлено наркотичні засоби і яке обладнання при цьому використовувалося; 8) чи залучалися неповнолітні і дорослі особи до немедичного вживання наркотиків та інші [8, с. 92].

Традиційно, на початку досудового розслідування важливим є проведення першочергових слідчих (розшукових) дій з метою фіксації інформації про спосіб вчинення кримінального правопорушення, особу злочинця, організовану групу або злочинну організацію, знаряддя і засоби. Отримана інформація є підґрунтям для формування слідчих ситуацій та версій на початковому етапі розслідування.

Особливістю кримінальних проваджень щодо цієї категорії є те, що вони мають судову перспективу лише у разі виявлення речовини, яка за своїми ознаками є предметом злочинів, передбачених ст. 305–322 КК України. З огляду на це та виходячи з положень ст. 214 КПК, перевірка достовірності заяв і повідомлень за часом є вкрай обмеженою й допускається тільки протягом 24 годин, під час яких фактично можна лише провести огляд місця події й опитування, після чого треба внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Отже, зазначений період надається не стільки для перевірки, скільки для внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань, а тому в усіх інших випадках, коли потрібні, наприклад, дослідження вилучених речовин чи аналіз документів, усі ці процедури доводиться здійснювати вже в процесі досудового розслідування шляхом проведення відповідних процесуальних дій [6, с. 235–236].

Таким чином, після отримання інформації про вчинення злочину, пов'язаного із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, обов'язковим є проведення огляду місця події, що передбачає його протоколювання, фіксацію слідів злочину та вилучення наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, а також предметів, які використовувались для їх виготовлення або збуту. Усі першочергові слідчі (розшукові) дії направлені на збирання та закріплення доказів, які свідчать про причетність певної особи або осіб до протиправних дій, а також здійснення незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів організованою групою або злочинною організацією. Для цього відбираються пояснення очевидців та учасників злочину та у разі вилучення речовин, що за своїми ознаками подібні до наркотичних призначається експертиза наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів з метою дослідження та встановлення їх приналежності до наркотичних.

Матеріали, отримані під час проведення першочергових слідчих (розшукових) дій складають доказову базу і визначають обставини вчинення злочину, проте вони можуть містити неповні відомості про механізм злочину, місце і спосіб виготовлення наркотичних засобів або психотропних речовин, надавати тільки орієнтуючу інформацію про учасників організованої групи або злочинної організації та бути недостатніми для підтвердження участі певних осіб у організації або вчиненні злочину. На цьому етапі можуть виникати труднощі у зборі додаткових доказів або конфліктні ситуації із учасниками злочину, крім того, первинні матеріали про вчинення злочину потребують перевірки і уточнення. Усі ці фактори є підґрунтям для формування слідчих ситуацій та визначення подальшого напрямку розслідування.

Пчеліна О. В. говорить, що розслідування будь-якого кримінального правопорушення завжди обумовлюється низкою факторів, які у сукупності формують конкретні слідчі ситуації. Останні з певною періодичністю повторюються під час розкриття та розслідування

кримінальних правопорушень окремого виду (групи). Тому розроблено та активно використовується ситуаційний підхід до процесу розслідування [13, с. 356–357], який дозволяє конкретизувати теоретичні та практичні узагальнення, дає можливість використовувати в слідчій діяльності інформацію, яка є оптимальною для вибору й адаптації типових рішень і засобів їх вирішення, які спрямовані на подолання складних ситуацій, що виникають по конкретному кримінальному провадженню [1, с. 306]. Метою слідчого під час розслідування є вивчення наявної інформації на початковому етапі розслідування та вжиття заходів з метою покращення слідчої ситуації шляхом постановки тактичних завдань і їх рішень за допомогою організаційно-тактичних заходів та слідчих (розшукових) дій.

Розробка проблеми слідчої ситуації має теоретичне значення (вдосконалювання окремих методик розслідування) і практичне (вірне визначення в кожній ситуації завдань чергового етапу розслідування й оптимальне їхнє вирішення шляхом чіткого на цій основі планування дій слідчого). Важливу роль грають типові слідчі ситуації – об'єктивні положення, які виникають, в першу чергу, на початковому етапі розслідування на базі незначного обсягу інформації і часто повторюються в практиці розслідування. Слідча ситуація розслідування конкретного злочину завжди індивідуальна. Вона містить багато елементів, деталей, які відображають своєрідність та специфіку обстановки, що склалася на певний момент розслідування злочину. В той же час така індивідуальна ситуація містить ознаки, які роблять її схожою з іншими ситуаціями, тобто типовою [2, с. 215].

Основне призначення типових слідчих ситуацій полягає у сприянні правоохоронним органам в організації процесу розслідування на відповідному етапі. Висвітлення цих ситуацій за певним злочином дозволяє здійснювати розслідування на якісно новому рівні. Передбачення настання певної ситуації та її аналіз сприяють визначенню напрямів вжиття відповідних заходів організаційного характеру з метою здійснення впливу на неї [10, с. 159]. Крім того, значення слідчої ситуації полягає в тому, що фактичні дані в їх сукупності становлять повну й об'єктивну картину події, що розслідується, на будь-який конкретний момент і дозволяють слідчому дати їм належну оцінку та ухвалити рішення про свої подальші дії, що впливають з цієї оцінки [3, с. 143]. Визначаючи слідчу ситуацію слідчий також розглядає можливі версії злочину, конкретизує тактичні завдання та можливості їх вирішення.

Зауважимо, що слідчу ситуацію доцільно вважати категорією, яка належить одночасно й до криміналістичної тактики, й до методики. Проте першочергове значення надається криміналістичній методиці, оскільки будь-яка слідча ситуація виникає на початку досудового розслідування, а слідчі дії є лише засобом розслідування. Слідчі ситуації є обов'язковим компонентом процесу розслідування різних кримінальних правопорушень, а типова слідча ситуація – їх окремих видів [15, с. 275]. У широкому розумінні слідча ситуація – це певний стан розслідування, що характеризується наявною інформаційно-доказовою базою, та його обстановка – організаційні й психологічні умови, в яких здійснюється процес збирання й дослідження доказів. У криміналістичній тактиці слідча ситуація та її особливості (проблемність, недостатність і недостовірність інформації, стан конфліктності, психологічних стосунків, протидія розслідуванню тощо) визначають характер і спрямованість тактичних завдань і запровадження відповідних тактичних засобів для їх вирішення [4, с. 243].

Типова ситуація, виконуючи орієнтовно-методологічну функцію, зумовлює відповідну програму розслідування, зокрема визначає відповідні у цій ситуації типові версії, тактичні завдання розслідування та засоби їх вирішення (слідчі дії, оперативно-розшукові та організаційні заходи) [4, с. 504]. В методиці розслідування окремих видів кримінальних правопорушень розглядають типові слідчі ситуації, які надають інформацію про стан розслідування, фактичні дані про особу злочинця, а також необхідність встановлення окремих обставин вчинення злочину і вирішення завдань розслідування шляхом проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій.

На час відкриття кримінального провадження за фактом незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів Волобуєв А. Ф. виділяє такі слідчі ситуації:

1. Ситуація 1. Орган досудового розслідування (прокурор) отримує повідомлення від оперативного підрозділу про виявлені ним ознаки злочину (ст. 305–322 КК), але оперативно-розшукові заходи ще тривають, і їх припинення може негативно вплинути на результати кримінального провадження (ст. 7 п. 7 закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»).

2. Ситуація 2. Орган досудового розслідування отримує відомості про ознаки злочину (заяву, повідомлення), але не було затримання й, відповідно, відсутній предмет злочину.

3. Ситуація 3. Орган досудового розслідування (прокурор) або безпосередньо працівник правоохоронного органу самостійно виявили відомості про ознаки злочину, зловмисника затримали з предметом злочину [6, с. 236–238].

Тіщенко В. В., Подобний О. О. зазначають, що для початкового етапу розслідування у кримінальних провадженнях щодо незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, незалежно від конкретного виду злочину, можна виділити такі ситуації:

1. Особа затримана на місці злочину за один із злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів або психотропних речовин, і визнає свою провину у вчиненому правопорушенні.

2. Є очевидні ознаки злочину, пов'язаного з незаконним обігом наркотиків, але запідозрена особа зникла, ухиляється від відповідальності.

3. Є очевидні ознаки злочину даної категорії, але конкретна особа, запідозрена в здійсненні злочину, не встановлена [3, с. 182–183].

На думку науковців Шевчука В. М., Панова М. П., Шепітько В. М., Коновалової В. О. на початку кримінального провадження аналізованої категорії кримінальних правопорушень слідчі зіштовхуються з двома найбільш типовими слідчими ситуаціями: 1) факт незаконного обігу наркотичних засобів виявлено, підозрюваного затримано з речовими доказами «на гарячому» або незабаром після вчинення злочину. У таких ситуаціях головним напрямом діяльності слідчого є збір і процесуальне закріплення доказів причетності особи до вчиненого злочину – встановлення конкретних обставин події, їх дослідження, оцінка і використання з метою одержання нових даних. Крім того, необхідно виявити усі обставини злочину, а якщо він вчинений групою – встановити всіх співучасників і викрити їх; 2) факт незаконного обігу наркотичних засобів виявлено, але конкретна особа, запідозрена у вчиненні злочину, не встановлена. Такі ситуації найчастіше виникають під час встановлення фактів порушення на підприємствах і в медичних установах встановлених правил виробництва, придбання, зберігання, обліку, відпуску, перевезення або пересилання наркотичних засобів чи психотропних речовин, або при виявленні полів і ділянок, засіяних рослинами, що містять наркотичну речовину, або при викраданнях наркотичних засобів [14, с. 496–497].

У дослідженнях Тіщенко В. В. розглянуто три слідчі ситуації на початковому етапі розслідування злочинів, що полягають у незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів:

1. Перша слідча ситуація характеризується наявністю обґрунтованої інформації про обставини вчинення особами збуту, перевезення, виготовлення наркотичних засобів (епізодів злочинної діяльності), даних про осіб, що цим займалися, які, у свою чергу, не обізнані про проведення розслідування за фактами їхньої діяльності. Типовими версіями є: а) загальна версія – мали місце відповідні операції з наркотичними засобами; б) окремі версії – висуваються щодо осіб, що вчинили злочин, епізоди злочину, про джерело походження наркотичних засобів, якщо є збут.

2. Друга слідча ситуація характеризується наявністю особи, затриманої працівниками поліції в момент здійснення операцій із наркотичними засобами (перевезення, збут, пересилання тощо). Типовими версіями є: а) загальна версія – має місце вчинення злочину у сфері обігу наркотичних засобів; б) окремі версії – висуваються щодо припустимості одиначного епізоду чи декількох епізодів, щодо особи, що перевозить наркотичні засоби (можливо вона є їх виробником), щодо джерела походження наркотичних засобів тощо.

3. Третя слідча ситуація характеризується наявністю факту збуту або збереження наркотичного засобу чи психотропної речовини, але особа, що скоїла цей злочин, не встановлена (така слідча ситуація складається дуже рідко та, як правило, стосується збуту наркотичних засобів неповнолітнім особам у місцях їх навчання або дозвілля, звернення заявника про вчинення відповідного злочину невідомою особою). Типовими версіями є: а) загальна версія – мала місце незаконна операція з наркотичними засобами; б) окремі версії висувуються щодо осіб, що могли вчинити злочин (узагальнені дані про типового злочинця) [4, с. 504–505].

Слід розглянути і запропоновані науковцями типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування злочинів, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів із використанням сучасних телекомунікаційних та інших технологій:

1. Перша слідча ситуація. Незаконний обіг наркотиків з використанням мережі Інтернет відбувся, відомі певні відомості про особу збувальника. Зазначена ситуація виникає, як правило, при встановленні слідчим ознак незаконного розповсюдження наркотиків з використанням мережі Інтернет при розслідуванні іншого злочину у межах іншого кримінального провадження. Також ця ситуація формується при затриманні особи, яка незаконно переміщувала наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги чи прекурсори, або особи, яка організувала та утримувала місце для вживання, виготовлення, виробництва наркотиків, коли зазначені затримані в якості джерела походження вилучених наркотиків посилаються на їх придбання через мережу Інтернет.

2. Друга слідча ситуація. Має місце систематичний збут наркотиків з використанням мережі Інтернет, інформація про збувальника незначна або відсутня. Зазначена слідча ситуація характерна для самостійного виявлення слідчим, детективом чи оперативними працівниками ознак збуту наркотиків через мережу Інтернет або перевірки отриманого повідомлення про виявлення певною особою ознак розповсюдження наркотиків даним способом [9, с. 18–20].

Пропонуємо зосередити увагу на слідчих ситуаціях, які відображають початковий етап розслідування організованої наркозлочинності, а саме:

1) перша слідча ситуація – виявлення факту збуту наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. Вказана слідча ситуація виникає в результаті отримання повідомлення про збут наркотичних засобів або встановлення факту збуту наркотичних засобів працівниками поліції. В даній ситуації версії можуть ставитись щодо участі збувальника в організованій групі або злочинній організації, джерела походження наркотичного засобу або психотропної речовини, місця їх виготовлення, виробництва та масштабів збуту. З метою встановлення обставин збуту наркотиків, а також учасників організованої групи або злочинної організації необхідним є проведення: 1) огляду місця події з метою процесуального закріплення доказів і слідів злочину; 2) вилучення наркотичних засобів; 3) огляд та освідчення особи, що здійснювала збут наркотиків; 4) допит особи, що здійснювала збут наркотиків; 5) встановлення і допит очевидців злочину; 6) направлення вилучених речовин на експертизу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів; 7) проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій з метою встановлення учасників організованої групи або злочинної організації, механізму злочинної діяльності.

2) друга слідча ситуація – виявлення факту виготовлення або виробництва наркотичних засобів або психотропних речовин за результатами проведення оперативно-розшукових заходів. Вказана слідча ситуація характеризується наявністю матеріалів, отриманих в результаті оперативно-розшукових заходів щодо організації виготовлення наркотичних засобів або психотропних речовин та осіб, причетних до вчинення злочину і потребує проведення комплексу слідчих (розшукових) дій з метою припинення організованої злочинної діяльності і притягнення учасників організованої групи або злочинної організації до кримінальної відповідальності. В даній слідчій ситуації висувуються версії щодо організаторів

та учасників організованої групи або злочинної організації, що здійснювали виготовлення наркотичних засобів або психотропних речовин, обсягу та мети виготовлення наркотиків, джерел походження сировини для їх виготовлення, а також можливих каналів збуту. З метою вирішення завдань розслідування у вказаній слідчій ситуації необхідним є: 1) проведення огляду місця виготовлення наркотичних засобів або психотропних речовин; 2) вилучення наркотиків та призначення судових експертиз; 3) допит осіб, що займались виготовленням наркотиків; 4) огляд та освідування осіб, що займались виготовленням наркотиків; 5) проведення обшуків за місцем мешкання або роботи затриманих осіб; 6) встановлення та допит очевидців або інших учасників злочину; 7) проведення негласних слідчих (розшукових) дій з метою встановлення організаторів та інших учасників злочинної діяльності.

3) третя слідча ситуація – виявлено місце культивування нарковмісних рослин. Вказана слідча ситуація характеризується тим, що факт культивування нарковмісних рослин може бути встановлений як працівниками поліції (під час проведення оперативно-розшукових заходів або розслідування інших кримінальних правопорушень), так і за результатами перевірки заяв або повідомлень громадян. В даній слідчій ситуації висувуються версії щодо мети та обсягів вирощування нарковмісних рослин, організаторів та учасників організованої групи або злочинної організації, постачальників насіння або саджанців рослин, виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів з метою збуту. Перевірка вказаних версій здійснюється за допомогою таких заходів: 1) огляд місця події; 2) вилучення нарковмісних рослин та призначення судових експертиз (судово-агротехнічна експертиза, судово-ботанічна); 3) допит осіб, що займались культивуванням нарковмісних рослин; 4) огляд та освідування вказаних осіб; 5) встановлення та допит очевидців або інших учасників злочину; 6) встановлення власника земельної ділянки; 7) проведення обшуків за місцем мешкання або роботи затриманих осіб; 6) проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій з метою встановлення учасників організованої групи або злочинної організації, механізму злочинної діяльності.

4) четверта слідча ситуація – виявлено канал постачання наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. В даній слідчій ситуації необхідним є встановлення організаторів злочинної діяльності, джерела походження наркотичних засобів або психотропних речовин, способу їх перевезення, місця виготовлення і зберігання, а також можливості набуття злочинною діяльністю транснаціонального характеру. Доцільним є проведення таких слідчих (розшукових) дій: 1) огляд місця події і вилучення наркотичних засобів або психотропних речовин; 2) допит осіб, які займались перевезенням наркотиків; 3) освідування вказаних осіб; 4) проведення обшуків у затриманих осіб; 5) встановлення і допит очевидців; 6) встановлення і допит осіб, які мали отримати наркотичні засоби або психотропні речовини, їх освідування та обшук; 7) огляд транспортних засобів за допомогою яких здійснювалось перевезення наркотиків; 8) проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій з метою встановлення учасників організованої групи або злочинної організації, механізму злочинної діяльності; 9) призначення судових експертиз.

Висновки. На початковому етапі розслідування організованої наркозлочинності можуть виникати такі типові слідчі ситуації: 1) перша слідча ситуація – виявлення факту збуту наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; 2) друга слідча ситуація – виявлення факту виготовлення або виробництва наркотичних засобів або психотропних речовин за результатами проведення оперативно-розшукових заходів; 3) третя слідча ситуація – виявлено місце культивування нарковмісних рослин; 4) четверта слідча ситуація – виявлено канал постачання наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів.

Список використаних джерел:

1. Журавель В.А. Загальна теорія криміналістики : генеза та сучасний стан : монографія. Харків : Право, 2021. 448 с.
2. Калініна І. В. Ситуаційна обумовленість розслідування господарських злочинів, пов'язаних із підробленням документів // Вчені записки Таврійського націо-

- нального університету імені В.І. Вернадського. 2013. № 26 (65). С. 212–217. URL: https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2013/1_2013/34.pdf (дата звернення: 02.03.2025 року).
3. Криміналістика : навчально-методичний посібник / Тіщенко В. В., Подобний О. О. Одеса : Видавництво «Юридика», 2022. 236 с.
4. Криміналістика: підручник / за ред. В.В. Тіщенка. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 556 с.
5. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 1 / В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, В. О. Коновалова та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2019. 456 с.
6. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 2 / А.Ф. Волобуєв, О.В. Одерій, Р.Л. Степанюк та ін. ; за заг. ред. А.Ф. Волобуєва. Харків, 2018. 312 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6442/Криминалистика_Pidруchnik_Tom%202_Kharkiv_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 04.03.2025 року).
7. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 2 / В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, В. О. Коновалова та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2019. 328 с.
8. Мітякін В.А. Обставини, що підлягають доказуванню у кримінальних провадженнях щодо незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів за допомогою мережі Інтернет // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Харків, 2021. С. 90-92. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/fe87211a-d46d-4736-9914-ee97fab1a5> (дата звернення: 13.03.2025 року)
9. Особливості розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів чи психотропних речовин із використанням сучасних телекомунікаційних та інших технологій : науково-методичні рекомендації / О. О. Юхно та ін. Харків : ХНУВС. 2019. 48 с. URL: <https://univd.edu.ua/science-issue/issue/3169> (дата звернення: 02.03.2025 року).
10. Пиріг І.В., Прокопов С.О. Комплекси слідчих (розшукових) дій при виявленні наркотичних засобів, що перевозяться залізничним транспортом. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 3. с. 158-162 URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/3900/1/8.pdf> (дата звернення: 08.03.2025 року).
11. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ МВС України від 08.02.2019 № 100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19#n14> (дата звернення: 13.03.2025 року).
12. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення 07.03.2025 року).
13. Пчеліна О.В. Ситуаційна зумовленість розслідування окремих видів злочинів. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2 (2). с. 349-358. URL: [file:///C:/Users/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C/Downloads/2v1rtXhZ885HGuQ8IRPmsZXM9AzcqS33%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C/Downloads/2v1rtXhZ885HGuQ8IRPmsZXM9AzcqS33%20(1).pdf) (дата звернення: 02.03.2025 року)
14. Розслідування незаконного обігу наркотичних засобів : настільна книга слідчого / В.М. Шевчук та ін. 3-ге вид., перероб. і доп. Київ : Вид. дім «Ін юре», 2011. 736 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/17496/1/Shevchuk_R-39.pdf (дата звернення: 07.03.2025 року).
15. Романенко Т.В. Типові слідчі ситуації та програми дій слідчого на початковому етапі розслідування шахрайств, учинених із використанням електронно-обчислювальної техніки. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 4. С. 273-278. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2020/4/48.pdf> (дата звернення: 05.03.2025 року).

